

УДК 343.71

А. Ю. Стацак
кандидат юридичних наук,
докторант

Харківського національного університету внутрішніх справ

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ КОНСПІРАЦІЇ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. З давніх часів працівники правоохоронних органів з метою протидії злочинності в своїй діяльності використовували різні способи та методи. Водночас, практика свідчить, що лише здійснення контр злочинних дій в умовах повної секретності надавало максимально ефективний результат. Тобто окремого значення має саме реалізація принципу конспірації як одного із основних для оперативно-розшукової протидії злочинності. Зокрема вказаний принцип поєднує в собі легітимність поєднання в роботі правоохоронних органів гласних та негласних заходів, збереження в таємниці не тільки від об'єкта контролю, а й оточуючих сторонніх осіб, а також забезпечення безпеки осіб, що на конфіденційній основі співпрацюють з органами поліції. Враховуючи вказане окремого інтересу з точки зору наукового обґрунтування становлять положення реалізації принципу конспірації під час здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Взагалі в теорії оперативно-розшукової діяльності дослідженню питань, пов'язаних із принципами оперативно-розшукової діяльності було присвячено досить велику кількість досліджень. Зокрема, на рівні монографічних досліджень окреслена проблематика була частково досліджена останніми роками в монографії М. С. Цуцкірідзе на тему: «Кримінально-процесуальна діяльність слідчого: теоретичні, правові та праксеологічні засади», кандидатській дисертації Д.М. Ценова на тему: «Оперативно-розшукове забезпечення підрозділами кримінальної поліції досудового розслідування злочинів корисливо-насильницького спрямування» та на рівні методико-практичного матеріалу М. М. Перепелицею в лекції на тему: «Поняття, завдання, принципи та правова основа оперативно-розшукової діяльності». Водночас, слід зазначити, що окремої уваги також було приділено вивченню окремого й кожного принципу оперативно-розшукової діяльності, однак аналізуючи вказані наукові праці, а також наукові розробки інших фахівців у сфері оперативно-розшукової діяльності слід дійти висновку, що безпосередньо питання окремих щодо реалізації принципу конспірації під час оперативно-розшукової діяльності не досліджувалось.

Метою статті є охарактеризувати основні засади реалізації принципу конспірації під час здійснення оперативно-розшукової діяльності

Виклад основного матеріалу. В теорії оперативно-розшукової діяльності виділяють два види принципів: загальноюридичні та спеціальні (галузеві). Водночас, аналіз практики свідчить, що одним із основних спеціальних (галузевих) принципів оперативно-розшукової діяльності є принцип конспірації, який своєю сутністю відрізняє окреслений вид державного форми протидії злочинності від інших.

Взагалі слово «конспірація» почало використовуватись з давніх часів, по суті для визначення певного виду таємної діяльності, однак на сьогодні існують дещо різні тлумачення одноіменного терміну.

Так, на думку укладачів словника української мови конспірація – це заходи, яких уживає нелегальна організація для збереження в таємниці своєї діяльності, а також своїх членів; суворе дотримання таємниці [1].

Водночас, у Вікіпедії «конспірація» визначається як дотримання, збереження таємниці будь-якої діяльності; принцип скритності, таємності взагалі; явище існування таємності, негласно. До того ж, зазначено, що доцільно використовувати для позначення:

1) методів діяльності, що застосовуються нелегальною організацією для збереження в таємниці її діяльності; дотримання таємниці;

2) дії, що вживаються з метою збереження чого-небудь у таємниці, в секреті [2].

Необхідність збереження в таємниці дій правоохоронних органів обумовлюється багатьма причинами.

В той самий час, російські вчені зазначають, що конспірація обумовлюється перш за все потребою прийняття адекватних заходів протидії злочинам, які готуються і здійснюються в умовах неочевидності з метою уникнути кримінальної відповідальності. Таємним способом скоєння злочинів держава протиставляє таємні способи їх розкриття. До того ж, конспіративність дозволяє уникнути необґрунтованої або передчасної компрометації осіб, підозрюваних у вчиненні злочинів, коли ОРЗ проводяться при наявності неперевереною

або суперечливої інформації. По-третє, збереження таємниці є в ряді випадків неодмінною умовою надання громадянами допомоги в розкритті злочинів, гарантією дотримання їх конституційних прав і свобод, а також спеціальних прав [3].

В свою чергу, Ю.Н. Калатанов виділяє в понятті конспірації в якості основного істотного ознаки роботу з особами, які надають сприяння органам, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність [4].

Натомість Н.Ю. Пономаренко пропонує розуміти під конспірацією як елементу системи понять оперативно-розшукової тактики - збереження в таємниці відомостей, що відносяться до державної та службової таємниці, а також будь-яка інформація, поширення якої може послужити причиною її розшифровки, від осіб, здатних використовувати дану інформацію проти інтересів правоохоронної діяльності [5]. Вона зазначає, що принцип конспірації є галузевим принципом оперативно-розшукової діяльності з чого випливає, що він має відповідне теоретичне визначення і обґрунтування, але теорія оперативно-розшукової діяльності має свою систематику і з цього закономірним є висновок про те, що галузевий принцип конспірації як одна з методологічних основ всіх рекомендацій оперативно-розшукової діяльності має відображатися в системі відповідної теорії як приватних принципів пов'язаних з особливостями реалізації оперативно розшукових заходів та оперативно-розшукових засобів. Іншими словами, можна висунути гіпотезу про те, що оперативно-тактична комбінація в процесі планування, організації та проведення повинна відповідати рекомендаціям галузевого принципу конспірації і відповідати приватним положенням даного принципу, поясненим для засобів оперативно-розшукової тактики.

Водночас, на думку М.П. Смирнова конспірація це збереження в таємниці від злочинців дії правоохоронних органів по їх викриття, охорону від несанкціонованого доступу до інформації про ті чи інші аспекти оперативно-розшукової діяльності [6, с. 56].

Аналізуючи наведене можна дійти висновку, що в теорії оперативно-розшукової діяльності трактуючи поняття «конспірація» думки фахівців споріднені певними характеристиками:

- конспірацію розуміють як принцип здійснення оперативно-розшукової діяльності;
- спосіб утаємнення, збереження певних відомостей в таємниці;
- обмеження доступу до відомостей про осіб або певні дії та здійснення таким чином їх охорону.

Водночас, аналізуючи чинне законодавство можна дійти висновку, що також однією із характеристик конспірації як принципу оперативно-розшукової діяльності є законодавче визначення його окремих положень та організаційно-тактичних засад реалізації в практичній діяльності, зокрема:

а) в положеннях Конституції України визначено, що правоохоронна діяльність може здійснюватися таємно, тобто фактично надаються повноваження для реалізації принципу конспірації [7];

б) в положеннях КПК України визначено:

– що відомості про здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, їх організацію, тактику а також отримані результати повинні не бути розголошеними;

– обов'язковість інформування про здійснення відносно особи негласних слідчих (розшукових) дій, однак тільки через певних час після завершення такої діяльності, тобто з метою недопущення розсекречування відомостей стосовно сил та засобів, що залучатись;

– можливість використання в процесі протидії злочинності допомоги осіб, що на конфіденційній основі співпрацюють з органами поліції, однак одночасно закріплюється, що відносно таких осіб застосовуються положення Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, що беруть участь в кримінальному судочинстві» [8];

в) в положеннях Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»:

– п. 6 ч. 1 статті 7 визначено, що оперативні працівники в ході здійснення оперативно-розшукової діяльності повинні забезпечити із залученням інших підрозділів безпеку працівників суду і правоохоронних органів, осіб, які надають допомогу, сприяють оперативно-розшуковій діяльності, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб, тобто реалізувати конспіративність відомостей про сили ОРД [9];

– в п. 7 ч. 1 ст 8 зазначено, що оперативні працівники мають право негласно виявляти та фіксувати сліди тяжкого або особливо тяжкого злочину, документи та інші предмети, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, чи одержувати розвідувальну інформацію, у тому числі шляхом проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи згідно з положеннями статті 267 Кримінального процесуального кодексу України, вказане прямо закріплює організаційну основу для реалізації принципу конспірації під час здійснення окремих оперативно-розшукових заходів. До речі, аналогічного висновку можна дійти проаналізувавши положення п. 9, 11–17 ч. 1 ст. 8 вказаного Закону [9];

– п. 8 ч. 1 ст 8 вказаного закону оперативним працівниками з метою протидії злочинності надається право виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями статті 272 Кримінального процесуального кодексу України, однак здійснення вказаної діяльності без урахування принципу конспірації неможливо [9];

– ч. 3 ст. 11 прямо передбачає, що особи, які залучаються до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, зобов'язані зберігати таємницю, що стала їм відома. Розголошення цієї таємниці тягне за собою відповідальність за чинним законодавством, крім випадків розголошення інформації про незаконні дії, що порушують права людини [9];

г) в положеннях Закону України «Про державну таємницю», зазначено, щ до державної таємниці віднесено відомості:

– про особовий склад органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність;

– про засоби, зміст, плани, організацію, фінансування та матеріально-технічне забезпечення, форми, методи і результати оперативно-розшукової, розвідувальної і контррозвідувальної діяльності; про осіб, які співпрацюють або раніше співпрацювали на конфіденційній основі з органами, що проводять таку діяльність; про склад і конкретних осіб, що є негласними штатними працівниками органів, які здійснюють оперативно-розшукову, розвідувальну і контррозвідувальну діяльність [10];

д) в положеннях Закону України «Про прокуратуру» нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство [11].

Наступною характерною ознакою конспірації як принципу оперативно-розшукової діяльності є реалізація її виключно уповноваженими суб'єктами, зокрема працівниками оперативних підрозділів поліції, а також особами, що залучаються до її проведення у якості додаткових сил.

Шостою ознакою конспірації як принципу оперативно-розшукової діяльності є приймання нею вигляду активної дії або діяльності. Зокрема, аналіз практики правоохоронних органів свідчить, що принцип конспірації під час здійснення оперативно-розшукової діяльності завжди реалізується шляхом здійснення певних дій: використання оперативного гардеробу, розроблення легенди, використання конспіративних квартир тощо. Тобто є можливими лише тоді коли уповноважені суб'єкти здійснюють певні дії направлені на попереднє розроблення заходів або впровадження їх під час здійснення оперативно-розшукових заходів, з метою нерозголошення стороннім особам про способи, методи та сили оперативно-розшукової діяльності.

Висновок. Отже, підсумовуючи наведене можна дійти висновку, що конспірація як прин-

цип оперативно-розшукової діяльності це законодавчо визначений спосіб унеможливлення розголошення відомостей, що стали відомі під час оперативно-розшукової діяльності; або характеризують сили, засоби чи методи оперативно-розшукової протидії злочинності. Водночас, реалізація принципу конспірації в процесі оперативно-розшукової протидії злочинності полягає в сукупності певних дій уповноважених чинним законодавством суб'єктів, направлених на збереження в таємниці організаційно-правових, тактичних засад такої діяльності.

Література

1. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – Т. 4. – С. 265.
2. «Конспірація». Вікісловник [Електронний ресурс]. URL : <https://ru.wiktionary.org/w/index.php?title=%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D1%96%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F&action=edit§ion=1>
3. Оперативно-розыскная деятельность: учебник [Електронний ресурс]. URL : <http://www.bibliotekar.ru/4-1-47-operativno-rozysknaya-deyatelnost/7.htm>.
4. Калатанов Ю.Н. Обеспечение режима секретности и соблюдение конспирации. *Вестник МВД России*. 1996. № 5. С. 21–25.
5. Пономаренко Н.Ю. Понятие принципа конспирации оперативно-розыскной деятельности [Електронний ресурс]. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/konspiratsiya-kak-printsip-provedeniya-operativno-takticheskoy-kombinatsii>.
6. Смирнов М.П. Комментарии оперативно-розыскного законодательства РФ и зарубежных стран: учеб. пособие. М., 2002.
7. Конституція України : Закон України від 26 червня 1996 року № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. URL : http://www.gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_№/webproc4_1?id.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
9. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XI [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
10. Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 р. № 3855-XII [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3855-12/conv/print1371451652763341>.
11. Про прокуратуру : Закон України від 05.11.1991 № 1789-XII [Електронний ресурс] // Законодавство України. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/mai№.cgi?page=1&№reg=3723-12>.

Анотація

Стащак А. Ю. Реалізація принципу конспірації під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. – Стаття.

В статті робиться спроба охарактеризувати принцип конспірації під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. Визначається, що конспірація як принцип оперативно-розшукової діяльності це законодавчо визначений спосіб унеможливлення розголошення відомостей, що стали відомі під час оперативно-розшукової діяльності; або характеризують сили, засоби чи методи оперативно-розшукової протидії злочинності. Водночас, зазначається, що реалізація принципу конспірації в процесі оперативно-розшукової протидії злочинності полягає в сукупності певних дій уповноважених чинним законодавством суб'єктів, направлених на збереження в таємниці організаційно-правових, тактичних засад такої діяльності.

Ключові слова: конспірація, принцип, оперативно-розшукова діяльність.

Аннотация

Стащак А. Ю. Реализация принципа конспирации при осуществлении оперативно-розыскной деятельности. – Статья.

В статье делается попытка охарактеризовать принцип конспирации при осуществлении оперативно-розыскной деятельности. Определяется, что конспирация как принцип оперативно-розыскной деятельности это законодательно определенный способ предотвращения разглашения сведений, которые стали известны в ходе оперативно-розыскной деятельности; или харак-

теризуют силы, средства или методы оперативно-розыскной противодействия преступности. В то же время, отмечается, что реализация принципа конспирации в процессе оперативно-розыскной противодействия преступности заключается в совокупности определенных действий уполномоченных действующим законодательством субъектов, направленных на сохранение в тайне организационно-правовых, тактических основ такой деятельности.

Ключевые слова: конспирация, принцип, оперативно-розыскная деятельность.

Summary

Stashchak A. Yu. Implementation of the principle of conspiracy during the implementation of operational and investigative activities. – Article.

The article attempts to characterize the principle of conspiracy in the implementation of operational and investigative activities. It is determined that conspiracy as a principle of operational and investigative activities is a legally defined way to prevent the disclosure of information that became known during operational and investigative activities; or characterize the forces, means or methods of operational and investigative counteraction to crime. At the same time, it is noted that the implementation of the principle of conspiracy in the process of operative-search counteraction to crime consists in a set of certain actions of the subjects authorized by the current legislation, aimed at keeping secret the organizational-legal, tactical principles of such activity.

Key words: conspiracy, principle, operative-search activity.